

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Юдова Андрія Миколайовича
на тему «Сервіси цифрових бібліотек у системі обслуговування користувачів»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності
029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Актуальність теми дослідження. Дисертацію присвячено дослідженню сервісів цифрових бібліотек у системі обслуговування користувачів. Сучасний бібліотечний інститут змушений шукати нові форми обслуговування, упроваджувати нові сервіси, використовуючи новітні інформаційні технології. Діяльність українських бібліотек нині в кризових умовах активно трансформується – від підтримки традиційного бібліотечного сховища до розбудови функціонально нового напрямку – інформаційного хабу, інформаційного центру, інформаційного комплексу. Бібліотекар є експертом, який сприяє задоволенню інформаційних потреб користувача через організацію навігації та пошуку інформаційних ресурсів.

Сьогодні потребує вдосконалення діяльність бібліотечних інституцій та інфраструктури, що забезпечує створення, розповсюдження, акумулювання, зберігання, архівування та доступ до інформації і знань у цифрових форматах. Адже розповсюдження цифрових технологій призвело до втрати пріоритету бібліотек у сфері інформаційного забезпечення. Саме тому сучасний бібліотечний інститут змушений, залучаючи в роботу новітні інформаційні технології, шукати нові форми обслуговування, упроваджувати нові сервіси.

Парадигма формування інформаційного суспільства та становлення суспільства знань в умовах війни за незалежність України, подальшого післявоєнного відновлення країни та інтеграції в європейське співтовариство професійно значущим робить обґрунтування концептуального варіанта української системи обслуговування користувачів через упровадження сервісів цифрових бібліотек як невід'ємного складника консолідованого інформаційного простору.

Дисертація Юдова А. М. виконана у рамках цільових комплексних програм науково-дослідницької роботи Київського національного університету культури і мистецтв «Актуальні проблеми інформаційно-комунікаційної науки й освіти» (державний реєстраційний номер 0118U100212) та «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа як предмет комплексного дослідження: теорія, історія, практика» (державний реєстраційний номер 0124U001231) і пов'язане з планом наукової і навчально-методичної роботи кафедри інформаційної діяльності та зв'язків з громадськістю КНУКіМ.

Наукова новизна результатів проведених досліджень та їх наукова обґрунтованість.

Наукові положення, що містяться в дисертаційному дослідженні, є аргументованими, ґрунтуються на релевантній методології, спираються на сучасні дослідження провідних вчених галузі. Дисертація характеризується новизною, зокрема: вперше доведено необхідність широкого впровадження в бібліотечну діяльність України сервісів цифрових бібліотек задля ефективного обслуговування користувачів, а цифровізацію розглянуто як дієвий інструментарій розбудови бібліотечних сервісів; запропоновано власне визначення понять «сервіси цифрової бібліотеки» та «користувач сервісів цифрової бібліотеки»; визначено основні елементи сучасної системи обслуговування користувачів: цифрова бібліотека, електронні каталоги та бази даних, матеріально-технічна база, онлайн-замовлення, онлайн-спілкування між користувачем та бібліотекарем. Усі елементи між собою мають тісний взаємозв'язок; розроблено модель сервісу цифрової бібліотеки;

Автором удосконалено систему персональних рекомендацій для користувачів з різним досвідом навичок у цифрових бібліотеках; визначено перспективні напрями подальшого розвитку цифрових бібліотек у сучасних умовах; визначення поняття «цифрова бібліотека».

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дисертаційної роботи мають практичне значення і полягають у тому, що сформульовані у дослідженні положення та висновки розширюють наукові знання про

впровадження сервісів цифрових бібліотек у систему обслуговування користувачів в умовах цифровізації. Результати дисертації можуть бути застосовані в бібліотечній практиці як науково-методична база діяльності окремої книгозбірні із запровадження інформаційно-комунікаційних технологій в обслуговуванні користувачів та інтерактивної електронної комунікації з ними у соціальних мережах. Результати дослідження доцільно використовувати в освітньому процесі профільних закладів вищої освіти, зокрема в системі підготовки та перепідготовки фахівців зі спеціальності В 13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа», для оновлення змісту навчальних компонент бібліотекознавчого циклу.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів і дев'яти підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатку. Загальний обсяг дисертації – 194 сторінок, з них основного тексту – 143 сторінки; список використаних джерел – 242 найменування.

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дослідження, завдання, методологію, сформульовано наукову новизну, теоретичне та практичне значення дослідження, зазначено апробацію результатів дослідження, відомості про публікації здобувача, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження сервісів цифрових бібліотек у системі обслуговування користувачів» проаналізовано стан наукового розроблення теми щодо діяльності бібліотек України в умовах інформатизації та цифровізації, представлено систематизовану джерельну базу еволюції уявлень про формування цифрових бібліотек в Україні та впровадження цифрових сервісів в обслуговування користувачів, теоретико-методологічні засади й уточнено понятійний апарат дослідження. З'ясовано, що в наукових працях учених акцентовано на впровадженні цифрових технологій у систему обслуговування користувачів, що є складним і комплексним процесом та вимагає постійного технічного й технологічного супроводу.

Другий розділ «Особливості функціонування сервісів цифрових бібліотек» з'ясовано, що на сьогодні потребує уваги вивчення досвіду провідних бібліотек світу, які активно здійснюють проєктну діяльність задля удоступнення найцінніших ресурсів як культурного надбання людства, а також зосереджено увагу на особливостях функціонування цифрових бібліотек, які формуються на сайтах українських бібліотек і є комплексними інформаційними системами. Створені публічними бібліотеками України цифрові бібліотечно-інформаційні продукти краєзнавчої тематики мають важливе значення задля поширення релевантної інформації про становлення та здобуття української державності, особливості історичного розвитку нашого народу, його культуру, мову й традиції. Соціальних медіа, які стали невід'ємною частиною бібліотечної діяльності, оскільки надають бібліотекам можливість залучати користувачів до багатоаспектної комунікації, одночасно просуваючи бібліотечні послуги та ресурси за межі географічних кордонів і фізичних бібліотечних просторів. Зростання використання соціальних медіа ставить перед бібліотеками нові виклики, щоб зберегти свій імідж у свідомості спільноти, яка працює у віртуальному середовищі.

У третьому розділі «Перспективні тенденції обслуговування користувачів в умовах цифровізації» на основі системного підходу визначено основні елементи системи обслуговування користувачів. Центральним елементом є цифрові бібліотеки, які розміщуються або на сайтах бібліотек, або на окремому сайті. Така система охоплює цифрову бібліотеку (цифровий бібліотечний фонд із відповідними сервісами), електронні каталоги та бази даних, матеріально-технічну базу, онлайн-замовлення, онлайн-спілкування між користувачем і бібліотекарем. Сервіси цифрових бібліотек є одним з інструментів системи, що належать до інноваційного обслуговування користувачів. Для ознайомлення з цифровою бібліотекою користувачеві потрібні відповідні сервіси для доступу. Доведено, що перспективою розвитку цифрових бібліотек є розбудова бібліотечних сервісів у напрямі персоналізації ресурсів і послуг на основі алгоритмів, які вивчають інформаційну поведінку користувача. Важливим є

також продуктивний розвиток сервісів зі спільного використання даних, тезаурусів, наборів метаданих тощо.

Висновки дисертації містять узагальнені положення отриманих результатів дослідження, відповідають поставленим завданням і меті дослідження.

Список використаних джерел доволі репрезентативний і відображає належний рівень опрацювання досліджуваної проблематики. Оформлення списку відповідає вимогам Національного стандарту України 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

За темою дисертації опубліковано 9 одноосібних наукових праць здобувача, з них 3 статті у виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») за спеціальністю 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, 9 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських конференцій. Наукові праці, опубліковані за темою дисертації, містять науково обґрунтовані результати відповідно до поставлених завдань і характеризуються логічністю, аргументованим викладом матеріалу та його якісним складом.

Наукові публікації відповідають вимогам п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою № 44 Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 502 від 19.05.2023).

Оцінка рівня опанування здобувачем методології наукової діяльності. Досягнуті автором результати дослідження є науково достовірними та логічними, що підкріплюється ґрунтовним опрацюванням законодавчо-нормативної бази, наукових джерел, систематизацією отриманих відомостей і концептуальних положень. Автор засвідчив високий ступінь опанування наукової методології, навичок аналізу, синтезу, що характеризується обраною і застосованою в науковому дослідженні сукупністю наукових методів.

Дані про відсутність текстових запозичень і порушень академічної доброчесності. Під час рецензування дисертації порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, текстових запозичень без посилань, фабрикацій і фальсифікацій) не виявлено. Дисертація є самостійно виконаною науковою роботою, всі результати дослідження належать автору особисто.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, його науковий рівень і здобуті результати, вважаю за доцільне вказати на певні дискусійні положення та висловити окремі зауваження й побажання.

1. У підрозділі 2.2 «Сервіси українських цифрових бібліотек» дисертації детально охарактеризовано найважливіші цифрові проєкти провідних бібліотек України, зокрема інтегрований ресурс «Електронна бібліотека "Україніка"» та Цифрову бібліотеку історико-культурної спадщини Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, електронну бібліотеку «Культура України» Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, електронну бібліотеку «Історична спадщина України» Національної історичної бібліотеки України та інші цифрові ресурси. Разом із тим, наукову цінність дослідження міг би посилити окремий порівняльний аналіз моделей їх формування та функціонування, який дозволив би чіткіше виявити спільні й відмінні риси функціонування провідних українських цифрових бібліотек.

2. У дисертації здійснено ґрунтовний аналіз нормативно-правового забезпечення розвитку цифрових бібліотек в Україні. Водночас, дослідження виграло б від ширшого залучення міжнародної нормативно-правової бази та рекомендацій міжнародних професійних організацій щодо розвитку цифрових бібліотек, що дало б змогу повніше розкрити світові тенденції цифрової трансформації бібліотечно-інформаційної сфери.

3. Автор переконливо обґрунтовує сервісний підхід як один із визначальних напрямів розвитку сучасних бібліотек, обґрунтовуючи автоматизацію бібліотечних процесів, розширення дистанційного обслуговування та розвиток цифрових компетентностей бібліотечних

працівників як важливі чинники підвищення якості бібліотечного сервісу (с.113–116; с.140–149). Водночас дискусійним залишається питання співвідношення сервісного підходу та автоматизації бібліотечних процесів: якою мірою подальший розвиток цифрових технологій змінюватиме професійні функції бібліотекаря і чи не впливатиме це на традиційну комунікаційну складову бібліотечного обслуговування.

Висловлені побажання та зауваження не є принциповими та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Андрія Миколайовича Юдова, яка виконана на високому науково-методологічному рівні та визначається науковою новизною, теоретичною та практичною цінністю.

Висновок. Дисертація Юдова Андрія Миколайовича «Сервіси цифрових бібліотек у системі обслуговування користувачів», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, та вимогам, встановленим наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017р. №40, що дає підстави для присудження Юдову Андрію Миколайовичу наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Рецензент:

кандидат культурології, професор,
завідувач кафедри інформаційної діяльності та
зв'язків з громадськістю Київського національного
університету культури і мистецтв

Ю. І. Горбань

Підпис	Ю. Горбань
Начальник ВК	В. Майдан
“22”	07
	2026р.

